

(18) השומא.

ומפרשת הגמרא טעמו של כל אחד:

מאן דאמר: לא הדרה, משום דסבר: האי זביני מעליא היא, [פרעון נכסים אלו כמוהו כמכירה], דהא מדעתא דנפשיה אנביה [שהרי מדעתו נתן לו], וכשם שמכר אינו חוזר, כך זה אינו חוזר.

ומאן דאמר: הדרה, משום דסבר: לא זביני מעליא הוא, [אין זה מכר גמור], והאי דאנביה מדעתיה, ולא אתא לדינא, מחמת כיסופא הוא דאנביה, [כי מה שהגבה לו מדעתו ולא הטריחו לבוא עמו לדין, משום בוששה עשה כן].

מוסיפה הגמרא לדון עוד בדין נכסי לזה שמגבים בית הדין למלוה:

ומאימת אכיל המלוה פירי של הקרקע שהגבוחו בית הדין לבסוף, כלומר: לאחר שהגבוחו בית דין את הקרקע, מאימתי יכול הוא למפרע לתבוע את פירות הקרקע?

רבה אמר: מכי מטיא אדרכתא לידיה, משהגיע ליד המלוה שטר מבית הדין המרשה לו לחפש קרקע המתאימה לחובו כדי שייגבנה.

אביי אמר: עדין בחתומיו זכין לו, כלומר:

ומשום דכך אמר רבי יוסי ברבי חנינא: באושא [כשגלו סנהדרין שהיו יושבים בלשכת הגזית, לשם] התקינו:

האשה שמכרה בנכסי מלוה — את הגוף השייך לה — בחיי בעלה, ומתה, הבעל מוציא את גוף הקרקע מיד הלקוחות.

הרי ש"לוקח" הוא שקדם ללקוחות, כי אילו היה "יורש" לא היה יכול להוציא מן הלקוחות, שהרי בן שהוא "יורש" אינו יכול להוציא מיד לקוחות שקנו מאביו בחייו.

לה-ב עוד מבארת הגמרא: כל זאת שאמרנו ד"שומא הדר", היינו כשהגבו בית הדין את נכסי הלזה למלוה, אבל:

אם אנביה איהו בחובו [הגבה הלזה מרצונו את נכסיו למלוה שלו],⁽¹⁾ פליגי בה בדין זה רב אחא ורבינא, אם יכול הוא לבקש להחזיר את הנכסים ולפרוע מעות תמורתם:

חד מהם אמר: אף על פי כן הדרה, צריך המלוה להחזיר ללוה, אם יבקש הלזה לתת לו מעות.

וחד מהם אמר: אם מדעתו הגבה, שוב לא הדרה.

במתנה" אינם צריכים להחזיר.

1. לשון רש"י הוא: "אם לא שמוה בית דין למלוה על כרחו של לוח, וקם ליה מעצמו, ולא הטריחו לדין, ואמר לו: טול קרקע זה בחובך", ודנו האחרונים [ראה "אוצר מפרשי התלמוד" בשם ה"בית יוסף" והש"ך], אם מה שכתב רש"י "לא שמוה בית דין למלוה על כרחו" הוא עיקר,

18. ביארו התוספות, שרק לענין "לא מהדרינן ליה" הוצרכנו לומר ש"כלוקח" הוי ולא כ"יורש", כי אילו היה "יורש" היו צריכים להחזיר לו את השומא, כשם שמחזירים לבנו של לוה הבא להחזיר את הנכסים ששמו מאביו; אבל מה ד"לא מיהדר" אינו דוקא משום שהוא כ"לוקח", שאף אילו היה "יורש" לא היה צריך להחזיר, וכמו שאמרו לעיל "זכנה אורתה ויהבה

גמרא:

שנינו במשנה: השוכר פרה מחבירו והשאלה לאחר, ומתה כדרכה, ישבע השוכר שמתה כדרכה, והשואל ישלם לשוכר:

ביאור המשא ומתן בגמרא הוא על פי ה"קהלות יעקב" בשיטת התוספות.⁽²⁾

אמר תמה ליה רב אידי בר אבין, לאבוי:

והרי פשיטא, דלגבי כל מה שהשוכר נתחייב כלפי המשכיר [כגון בפשיעה, או בגניבה ואבידה לדעת הסובר: שוכר כשומר שכר דמין], הוא הדין שהשואל נתחייב כלפי המשכיר, כי השוכר מוסר לשואל את חיובי השמירה המוטלים עליו מחמת המשכיר, והשואל נחשב שומר של המשכיר לגבי זה; וטעמם של חכמים – שהשואל משלם לשוכר ולא למשכיר – הלוא הוא רק משום שהשוכר פטור כשמתה הבהמה כדרכה, ואילו השואל חייב, שביחס לחיוב זה, אין השואל שומרו של המשכיר אלא של השוכר בלבד.

ואם כן תיקשי:

מכדי [והרי] שוכר במאי קני להאי פרה, הלוא בשבועה שנשבע הוא קונה אותה!?

כלומר: הרי אף השוכר עצמו חייב הוא במתה כדרכה אם אינו נשבע שמתה כדרכה, ואפילו אם כלפי שמיא גליא שנאנסה;

הרי הוא אוכל פירות משעת חתימת השטר על ידי בית הדין, ואף קודם שהגיע השטר לידו.

ואילו **רבא אמר**: אף משהגיע שטר זה לידו אינו אוכל פירות, אלא **מכי שלימו יומי אכרזתא** [ימי ההכרזה], שכך הוא דין הגבייה, שלאחר מציאת קרקע, מכריזין עליה זמן מסויים, שכל הרוצה לקנות יבוא ויקנה כדי לשלם במעות את החוב, ואם המלוה מקבל את הקרקע ביותר ממה ששמוה אחרים, מוסרים אותה בידו; ועד שלא שלמו ימי ההכרזה אין המלוה אוכל פירות.

מתניתין:

השוכר פרה מחבירו, והשאלה לאחר, ומתה כדרכה שהשואל חייב בתשלומיה, והשוכר פטור, שהרי פטור הוא מאונסים:

ישבע השוכר למשכיר **שמתה כדרכה**, וייפטר, כשאר כל השומרים הנשבעים ונפטרים; **והשואל** – ששאל מן השוכר – **ישלם לשוכר** פרה שלימה.

אמר רבי יוסי:

ביצר הלה השוכר **עושה סחורה בפרתו של חבירו המשכיר, אלא תחזור פרה שמשלם השואל לבעלים** הוא המשכיר, וביאור סברותיהם יתבאר בגמרא.

הטריחו אם לא מיקרי "אגביה איהו בחובו", ולכולי עלמא "שומא דר".

2. וביאור אחר על פי דברי ה"פני יהושע" ורבי

ואפילו אם הטריחו לבוא לבית דין ונתרצה מיד ליתן לו קרקע בחובו, כי אז הרי הוא בכלל "אגביה איהו בחובו", שנחלקו בו אמוראים; או שמא "ולא הטריחו לדין" הוא עיקר, אבל

סברתם של החכמים החולקים עליו! ?

אמר ליה אביי לרב אידי בר אבין: סברת חכמים החלוקים על רבי יוסי כן היא:

מי סברת שוכר בשבועה הוא דקני לה [וכי סבור אתה, שבשבועה הוא שקנה השוכר את הפרה]?! אין כן הדבר, אלא משעת מיתה הוא דקני לה השוכר, ושבועה לא נצרכה אלא כדי להפיס את דעתו של בעל הבית שלא יאמר פשעת בה.

כלומר: אין הדבר כפי שאתה סבור, שאם אין השוכר נשבע הרי הוא חייב אף אם כלפי שמיא גליא שמתה הבהמה כדרכה, וסבור אתה מכה זה, שכל זכותו של השוכר בתשלומי השואל הוא מחמת השבועה, כי עד שלא נשבע הרי הוא עצמו חייב; אין הדבר כן, כי אם מתה הבהמה כדרכה אף קודם שנשבע השוכר הרי הוא פטור מלשלם, וחיוב שבועה אינה אלא להפיס את דעתו של הבית; ואם כן, משלם השואל למשכיר, והשוכר יישבע למשכיר כדי להפיס דעתו.⁽³⁾

נמצא, שאם לא היה השוכר נשבע, מן הדין היה שישלם השואל למשכיר את תשלומיו על מיתת הבהמה כדרכה, היות ועד שלא נשבע השוכר הרי הוא חייב על מיתה כדרכה כשם שהוא חייב על הפשיעה, אלא שעל ידי השבועה הרי הוא נפטר מן המשכיר, ושוב ממילא "קונה" הוא את חיוב השואל, שישלם לו ולא למשכיר – ואם כן תיקשי:

ונימא ליה משכיר לשוכר: "דל אנת ודל שבועתך, ואנא מישתעי דינא בהדי שואל", [יאמר לו המשכיר לשוכר: מוחל אני על שבועתך, ואני אתבע את השואל בדין לשלם לי?!]

כלומר: למה לו למשכיר להשביע את השוכר, ועל ידי זה נפטר ממנו השוכר, וממילא זכאי הוא לתבוע תשלומים מן השואל?! יאמר לו: איני משביעך, והרי אתה חייב על המיתה, וממילא ייחשב השואל ביחס למיתה כשומר שלי, וישלם לי. ולסברא זו אכן נתכוין רבי יוסי, אך מה היא

ורבי עקיבא איגר מתבאר ביאור אחר בכל ענין זה [וכמו שהעירו האחרונים]; דהנה כשנשבע שומר חינם שנאנסה ולא שילם – מבואר במשנה הראשונה – שאין הגנב משלם כפל לשומר אלא לבעלים –

ונתקשו שם האחרונים הנזכרים, למה לא ישלם את הכפל לשומר, והרי לפי המבואר בסוגייתנו [לפי התוספות], סברת חכמים שהשוכר משלם לשואל הוא משום שקנה את הפרה [למפרע] במיתה ואפילו בלי שבועה, ואילו רבי יוסי חולק משום שהוא סובר שאין הוא קונה את הפרה אלא בשבועה, ויכול לומר

עקיבא איגר [ואף הוא בשיטת התוספות], מתבאר בהערה 3; ויש שיטות נוספות בראשונים ראה ב"שיטה מקובצת" וב"קהלות יעקב" הנדמ"ח סימן לג.

3. הרחבה בדין השוכר פרה מחבירו והשאיילה לאחר:

א. שיטת ה"פני יהושע" ורבי עקיבא איגר בהבנת מחלוקת רבי יוסי וחכמים [לפי שיטת התוספות]:

בפנים נתבאר על פי הבנת ה"קהלות יעקב" בשיטת התוספות; אך מדברי ה"פני יהושע"

כשנאנסה ממנו, או שקנה את הפרה בכל אופן שפטור הוא מן הבעלים, וכגון שהיה זה "בבעלים", ראה שם; ובפשוטו, אין ספיקו שייך אלא אם כן "בעליו עמו" אינו אלא פטור מתשלומין, ואינה הפקעה מגוף דיני שומר, שהרי אם הפקעה היא מדיני שומר, אם כן ודאי לא יקנה את הפרה, שהרי אינו "שומר" כלל; וכבר העיר בזה ב"שיעורי רבי שמואל" אות רעד ד"ה ובאמת, וראה שם שהוסיף דברים בזה; וראה עוד מה שהעיר ב"אילת השחר" על שיטת רבי עקיבא איגר בכיבור הגמרא.

ובביאור מחלוקת רבי יוסי וחכמים לפי שיטתם, יש לבאר על דרך ה"קהלות יעקב", והיינו, שהקנין הוא על ידי מה שנפטר השוכר מהמשכיר, ובזה נחלקו מה הוא הפוטרו, שלדעת רבי יוסי רק השבועה פותרו, ואם נפטר משבועה, הרי הוא חייב עדיין למשכיר, ומשום כך כשאמר לו: "דל אנת ודל שבועתך", אין הוא קונה את הפרה, ואילו חכמים סוברים שאין הפטור תלוי בשבועה, ורק חיוב שבועה הוא שנתחייב לו, ואם פוטרו מחיוב שבועה, הרי שנפטר הוא ממנו בלי שבועה, וממילא קנה את הפרה בטענת מיתה בעלמא.

ב. דין שומר חנינם שמסר לשומר שכו, ובירור דברי התוספות לקמן מב ב:

בתוספות בבבא קמא יא ב ד"ה לא, מבואר, דכשם שנחלקו רבי יוסי וחכמים בשוכר שמסר לשואל, כך נחלקו בשומר חנינם שמסר לשומר שכו, למי משלם שומר השכר על גניבה ואבידה; וכן מתבאר מדברי רש"י בבבא קמא יא ב לפי גירסת "ספר שינויי נוסחאות" על פי כל כתבי היד, וכן נראה מרש"י לקמן מב ב.

ברם, הנה לקמן מב ב, גבי ההוא "ספסירא" [סוחר בהמות] שמכר שור ליתומים ונתברר לאחר זמן שהוא מקח טעות [ואין היתומים עליו אלא שומרי חנינם], והיתומים מסרו את השור לשומר שכו ["בבבא", דהיינו רועה], והשומר

לו "דל אנת ודל שבועתך", נמצא שלכולי עלמא כשנשבע עליה שמתה, הרי זו סיבה שיקנה השוכר את הפרה לענין שיתחייב השואל על מיתת הפרה לשוכר וכאילו מתה לו; ואם כן ממילא הוא הדין בשומר חנינם שנגנבה ממנו הפרה ונשבע עליה שנגנבה, יש לנו לדון שקנה את הפרה בגניבה שהרי נשבע על כך, ואם כן אף הגנב יתחייב לו כפל כשם שהשואל מתחייב לו את חיובי שאלתו.

והמתבאר מדבריהם, שהם מפרשים את לשון הגמרא כפשוטה: "מכדי שוכר במאי קני לה להאי פרה בשבועה"; והיינו, שאילו לא היה השוכר קונה את הפרה, אי אפשר שיתחייב לו אלא מתחייב הוא למשכיר שהפרה שלו [ראה "שיעורי רבי שמואל" אות רסט, שכן נקט בפשיטות, שאינו מתחייב לשוכר, שהרי כשמתה ולא הפסיד השוכר כלום, מה שייך שיתחייב השואל לו לשלם את הפרה, שאינה שלו ואין מפסיד כלום, וראה מה שכתב לבאר שם אם לא כדברי רבי עקיבא איגר, הובאו דבריו בהערה 4]; ורק משום שקנה השוכר את הפרה לכן מתחייב לו השואל את חיובי שאלתו, [וסוברים האחרונים הנזכרים, שכשם שמתחייב לו השואל מדין "שואל" ומשום ש"קנה" את הפרה, כך יש לגנב להתחייב לשוכר קרן וכפל מדין גנב, שהרי שלו היא הפרה].

וכתב ב"שיעורי רבי שמואל" [אות רסט], שכפירוש זה נראה בפשטות מן הריטב"א והרשב"א, אלא שהדבר קשה להבין, מאיזה טעם יהיה לשומר קנין בבהמה ומהו המקור לחידוש זה, וכתב, שנצטרך לומר, שכיון שהטילה התורה חיובים על השומר נתנה לו גם זכויות [דומיא ד"קניני גזילה בגזלן"]; וראה היטב בסוגיית הגמרא בבא קמא קו א בדברי רב שם, ובמה שהובא בהערות ב"חברותא" שם בשם ה"חזון איש"; וראה עוד בדברי רבי עקיבא איגר כאן שנסתפק, אם קנה את הפרה דוקא

לשומר שכר ולענין גניבה ואבידה, שאין השומר הראשון מפסיד כלום וגם אינו שלו, אבל כשפשע השומר השני הרי הוא חייב לשומר הראשון, היות ואף הוא חייב לשלם למפקיד שלו, וכמבואר בהמשך התוספות שם, שכתבו, שאילו היה השור מת כתוצאה מפשיעתו של הבקרא, כי אז: "ספסירא תובע ליתמי שורו שמת בפשיעה והם שומרים חינם עליו, והיתומים יחזרו על הבקרא שיפטרם מן הספסירא כי פושע הוא", **כן נראה לכאורה בביאור כוונתם**; ובפשוטו למדנו, כי מה דפשיטא להו לתוספות בבבא קמא, מספקא לה לגמרא לפי פירוש התוספות לקמן; וספק זה לא נפשט בגמרא שם, וגם לא נתבאר בתוספות מאיזה טעם יש לומר שלא כסברא זו.

[ויש לעיין הרבה, אם פירושיהם של האחרונים הנזכרים בדברי התוספות כאן, מתאים עם מה שנתבאר בהבנת דברי התוספות דלקמן; וראה עוד פירושים בכל ענין זה בראשונים כאן, וב"חידושי רבי שמעון", וב"שיעורי רבי שמואל", וב"חזון איש" חושן משפט ח ה, ועוד בדברי ה"קהלות יעקב" שם].

ג. **פירוש שדחו אותו התוספות**, [וקושיא על דבריהם דלקמן מב ב]:

כתבו התוספות, שאין לפרש את טעמו של רבי יוסי, משום שהמשכיר אומר לשוכר: כיון ששילם השואל את תמורת הפרה הרי זה כמו ש"פרתי גבך" והחזירנה לי, [כלומר: אין מחלוקת בין רבי יוסי לחכמים, שמן הדין הוא שיתחייב השואל למשאל, אלא שמכל מקום סובר רבי יוסי, שהיות וקיבל השוכר את תמורת הפרה, שוב אין מה שיפטרנו מן המשכיר, שהרי זה כאילו חזרה פרתו של משכיר לשוכר].

וראייתם היא, משום שבפרק השואל [צו ב] נסתפקה הגמרא אם בעל האוכל פירות בנכסי אשתו שוכר הוי מאשתו או שואל הוי, ודנה הגמרא נפקא מינה בזה באופן ששכרה האשה

לא שמרו שמירה הראויה לשומר שכר, ומת השור [וזה הוא שומר חינם שמסר לשומר שכר]; מסתפקת הגמרא [לפי ביאור התוספות שם]: האם יש לחייב את השומר לשלם לבעלים לפי רבי יוסי; ותוכן הספק הוא לדברי התוספות שם: האם נאמר: כשם שלפי רבי יוסי: "משכיר במקום שוכר קאי ואית ליה דינא בהדי שואל", הכא נמי ספסירא במקום יתמי קאי, ואית ליה דינא בהדי בקרא כאילו הוי שומר שלו". או נאמר: בשלמא המשכיר עומד במקום השוכר, משום "דשוכר שייך בגוף הפרה שהרי שכרה, אבל גבי יתמי, כיון דמקח טעות הוא אין להם בגוף השור מאומה, איך יעמוד הספסירא במקומם"; [וראה גם לשון רש"י שם בד"ה ומשלם על דין משנתנו: "אלמא אף על פי שאין הבעלים בעלי דברים של שואל והשוכר שהוא לו בעל דברים אינו חסר כלום שהרי פטור באונסין, אפילו הכי הואיל ויש לו דין על השואל לגבות יעמדו הבעלים הראשונים במקומו, וגובים"].

ומשמעות כוונתם היא, שאין המשכיר יכול לתבוע מן השואל אלא משום שהוא נעמד במקומו של השוכר שהשאל, ולכן מתחילה צריכים אנו לדון אם שייך שיהא השואל חייב לשוכר [ואם כן יעמוד המשכיר במקומו], ולכן יש לחלק בין שוכר שמשאל לשומר שמוסר לשומר, כי השוכר שהוא בעל זכויות השימוש בפרה הרי הוא "משאל" שהרי מכחו קיבל השואל את זכויות השאלה, ושייך שיתחייב השואל לשוכר, ושוב ממילא נעמד המשאל במקומו; אך שומר אינו יכול למנות שומר אחר שיתחייב לו את מה שאינו שלו או על כל פנים את מה שהוא חייב עליו בתורת שומר, שהרי לא הפסיד מאומה וגם אינו שלו, ואין לשומר שלו תורת "שואל" כלל, ואין שייך שיעמוד המפקיד הראשון במקומו.

ומיהו כל זה אינו אלא, בשומר חינם שמסר

אמר רבי זירא:

והשאל את הפרה ששכר, וכדין משנתנו — משלמין כמה פרות לשוכר, חלק מהם משלמים הבעלים והם של השוכר, וחלק מהם משלמים הבעלים לשוכר שישלים בהם

לפי המבואר במשנתנו: (4) פעמים שהבעלים — שהשכירו את פרתם לאחד, וחזר

“דגם רבנן מודים לרבי יוסי דלגבי כל מה שהשומר הראשון נתחייב כלפי המפקיד, כגון שומר חנם אפשיעה ושומר שכר אנגיבה ואבידה, הוא הדין השומר השני מתחייב כלפי המפקיד”, אך לא נתבאר בדבריו אם הוא שומר רק של המשכיר, או שהוא חייב לאחד משניהם; וראה ב”שיעורי רבי שמואל” סוף אות רעו, שהמשכיר “רצה מזה גובה רצה מזה גובה” ודבריו שם הם אליבא דרבנן; וראה עוד בתוספות מב ב שהובאו לעיל, גבי עובדא דספסירא שמתפקת הגמרא אם חייב הבקרא לספסירא באופן שנתחייב מדין שומר שכר, וכתבו שם התוספות בסוף דבריהם, שאלו היה מת בפשיעה אצל הבקרא, כי אז: “ספסירא תובע ליתמי שורו שמת בפשיעה והם שומרים חינם עליו, והיתומים יחזרו על הבקרא שיפטרם מן הספסירא כי פושע הוא”, ומשמע קצת, שהספסירא אינו תובע מן הבקרא; וראה עוד ברש”י לקמן לו א — על מה שאמרו שם שאם נגנבה [שהשוכר והשואל חייבים], ונשבעו שמתה מחמת מלאכה ליפטר הרי שניהם חייבים באשם — “כגון שנגנבה: והשוכר חייב לשלם לבעלים, והשואל ישלם לשוכר; ואמרו מתה מחמת מלאכה: ופטר שואל עצמו בשקר מלשלם לשוכר, והשוכר מלשלם לבעלים”, וראה עוד בסוגיית “שומר שמסר לשומר” לקמן לו א ובראשונים שם, ואין להאריך כאן יותר.

4. לשון רש”י הוא: “משלמין לשוכר זה כמה פרות לפי דברי משנתנו”, ובפשוטו הכוונה היא לדברי חכמים שבמשנתנו, [ויש לעיין בזה, מאחר שהלכה כרבי יוסי]; ואולם ראה בתוספות

פרה ונישאה ומתה הפרה, שאם שואל הוא, הרי הבעל חייב באונסיה והיא פטורה; ואולם מבארת שם הגמרא, שלפי חכמים שהשוכר פרה מחבירו והשאלה לאחר הרי הוא משלם לשוכר, אם כן באופן זה לא ישלם, כי האשה היא עם השואל שלה [היינו הבעל] במלאכתו; והספק הוא לפי רבי יוסי שהתשלום הוא לבעלים, אם ישלם הבעל לבעלים כשנאנסה ממנו הפרה.

ומזה הוכיחו התוספות, שחיוב השואל למשכיר אינו משום ש”פרתי גבך”, שהרי אם כן אפילו לרבי יוסי אין מקום להסתפק שישלם הבעל למשכיר, כי מאחר שאינו חייב לאשה שהיתה עמו במלאכתו, שוב ממילא אינו חייב לבעלים, שהרי כל יסוד חיובו למשכיר הוא משום חיובו לשוכר, שעל ידי זה “פרתי גבך”, ומכח זה פירשו בטעמו של רבי יוסי שהוא משום “דל אנת ודל שבועתך”, וכפי שנתבאר בפנים; [ויש לעיין לפי מה שנתבאר בדברי התוספות לקמן מב ב, שלדברי רבי יוסי המשכיר נעמד במקום השוכר, אם כן אכתי תיקשי: כיון שאין השוכר יכול להיות “משאל” של השואל כי “בעליו עמו”, אם כן האיך יעמוד המשכיר במקומו; ובפרט לפי לשון רש”י שם — שהובא לעיל — “הואיל ויש לו דין על השואל לגבות יעמדו הבעלים הראשונים במקומו”, אם כן כשאין לשוכר דין על השואל לגבות ומשום ש”בעליו עמו”, איך יעמדו הבעלים במקומו].

ד. שואל שנתחייב לשלם מחמת פשיעה או גניבה ואבידה שאף השוכר חייב בהם, למי הוא משלם:

ראה שם ב”קהלות יעקב” ד”ה והנלענ”ד:

את ימי שכירותו! (5)

ומפרשינו: **היכי דמי?**

כגון **דאגרה** [שכר] ראובן השוכר **מיניה** דשמעון בעלי הפרה **למאה יומי** [למשך זמן של מאה יום].

והדר שמעון הבעלים **ושיילה מיניה** דראובן השוכר **לתשעין יומי** [חזר שמעון ושאל מראובן את פרתו שלו למשך זמן של תשעים יום] מתוך מאת הימים ששכר מהם ראובן.

ואילו היתה מתה בתוך ימי השאלה, היה בזה את דין משנתנו, שראובן השוכר נפטר משמעון הבעלים בשבועה שמתה כדרכה,

ואילו שמעון השואל — היינו הבעלים — משלם לראובן, כי מה לי אם שאלה אחר, מה לי אם שאלוה הבעלים; ועוד צריך שמעון הבעלים לתת לראובן השוכר פרה אחרת משלו, כדי שישלים בה השוכר את עשרת ימי שכירותו העודפים על תשעים הימים שחזר השוכר והשאל להם את הפרה.

והדר ראובן השוכר הראשון ו**אגרה מיניה** דשמעון השואל — שהוא גם הבעלים — **לתמנן יומי**, [ושוב שכר ראובן משמעון את אותה הפרה לשמונים יום] מתוך תשעים הימים ששאל ממנו שמעון את פרתו שלו]. (6)

והדר שמעון הבעלים **שיילה לפרה מיניה**

לא שנאמר שקנה את הפרה], כי התשלומים אינם באים להשלים את חסרון הפרה, ראה שם].

6. א. כתב רש"י: "חזר ראובן ובא אצלו ואמר לו השכירנה לי מתשעים יום ... וכן עשה, הרי היא בחזקת שאילתו על שמעון, כאילו השכירה לאחר, שהרי נוטל שכרו וכל הנאה שלו"; והקשה ב"שיעורי רבי שמואל" [אות ערה ד"ה יעויין], דמשמע מדבריו, שמה שנשאר בחזקת השואל לאחר שהשכירה, הוא רק משום שנוטל שכרו, ורק משום הנאה זו נשאר שם השואל עליה, וצריך ביאור: שהרי גם בשוכר שהשאל נשאר שמו [של השוכר] עליה אף על גב שאינו נוטל שכר; [אין הכוונה להקשות מכל שוכר שהשאל, כי יש לחלק בין שוכר שהשאל לאחר, לבין שואל שהשכיר למי שהשאלה לו וכאופן שדיבר בו רש"י, כי בזה יש לדון שהרי זה כביטול השאלה אילו לא היה נוטל שכר; והקושיא היא, מהנידון כאן כשהשוכר השאל לבעלים, שאינו נוטל שכר, ואין אנו מתיחסים

— לפי מה שפירשו את טעמו של רבי יוסי שהוא משום "דל אנת ודל שבועתך" — שאם המשכיר עצמו ראה את המיתה, כי אז מודה רבי יוסי לחכמים, שהשואל משלם לשוכר; ולפי זה משכחת לה את דינו של רבי זירא אף לרבי יוסי.

5. מתבאר בסוגייתנו, שיתכן לחייב אדם שתי פרות על פרה אחת שנאנסה בימי שאלתו, ובאופן שנעשה עליה שואל שתי פעמים; וב"שיעורי רבי שמואל" אות רסט, הביא בשם הגרשש"ק, דבגדרי נזיקין לא יתכן להתחייב כמה פרות להשלים הפסד פרה אחת, אלא מוכח דתשלומי שומרים אינם "תשלומי נזק" ולא באו להשלים את החסרון, אלא דמדיני השומרים הוא, שמתחייבים בקבלת השמירה לשלם את הפרה אם לא יחזירוה, ולכן שייך כמה תשלומים בפרה אחת באופן שהיו בה כמה שאילות.

[ולפי זה כתב שם רבי שמואל ז"ל, שיש להבין את המבואר במשנתנו שמתחייב השואל לשוכר, אף שאינו כלל הבעלים של הפרה [אם

דראובן השוכר [בפעם השנית] **שבעין יומי** [נשוב חזר שמעון ושאל את פרתו מראובן לשבעים יום].

ומתה בתוך שבעים ימי שאלתה.

הרי נמצא, שהבעלים משלמים ארבע פרות לשוכר: שתיים נחלטות בידו, ושתיים נוספות, כדי להשלים בכל אחת מהן עשרה ימי שכירות, ומחזירן לבעלים.⁽⁷⁾

אמר תמה ליה רב אחא מדיפתאי לרבינא:

וכי למה ישלם לו ארבע פרות?! **מכדי חדא פרה היא** [הרי פרה אחת בלבד היתה], אלא **שעיילה** [הכניסה משכירות לשאלה] **ואפקה** [והוציאה], **דאפקה** הבעלים בתחילה **משכירות ועיילה לשאילה**, ושוב **אפקה משאילה ועיילה לשכירות!**

והיות ומתחילה לא היתה אלא פרה אחת שהשאלה שתי פעמים, אף הבעלים לא

דאכל שאילה ושאלה, היינו: על כל אחת משתי השאלות ששאל שמעון הבעלים מראובן השוכר, **מיחייב** שמעון לשלם לראובן שהשאלו לו **חדא פרה**; ועוד צריך שמעון הבעלים לתת לראובן השוכר שתי פרות, האחת, כדי להשלים לשוכר את עשרת הימים העודפים בשכירות השניה, ועוד פרה נוספת כדי להשלים את עשרת הימים העודפים בשכירות הראשונה.

הימים [בניכוי שבעים הימים שחזר ושאל], ואם כן למה כשלא חזר שמעון ושאל את הפרה, ומתה הפרה, אין הוא חייב להשלים לו פרה לתשלום ימי השכירות, והרי לא מדין השאילה מתחייב הוא להשלים השכירות, שהרי נותן לו פרה שלימה בגין שאלתו, אלא מחמת ההשכרה גרידא נותן הוא לו פרה, שחייב הוא לעמוד בהשכרתו, ואם כן מה לי חזר ושאלה ממנו, מה לי לא חזר ושאלה ממנו?!

וראה מה שכתב בזה המהרש"א, ומה שתמה על דבריו ב"קרני ראם"; ומה שכתב בזה רבי עקיבא איגר; וראה עוד ברש"ש מה שכתב בזה.

7. א. נתבאר על פי לשון רש"י; ומיהו תמוה, למה נותן הוא שתי פרות, והרי באותה פרה ישלים את שמונים הימים, ואת מאת הימים?! ובריטב"א אכן כתב, שאפילו רבי זירא לא נחלק לענין שכירות, ומודה הוא שמשלם פרה אחת, ומדבריו נראה, שרש"י לא נחלק בזה.

ב. ב"שיעורי רבי שמואל" [אות רעד ד"ה ונראה] העיר, לפי מה שסובר רבי עקיבא איגר

לזה כביטול השכירות], וראה שם, שיש נפקא מינה בסברתו של רש"י, שלגבי שוכר שהשאל לבעלים אם לא שהיה משאילה לפחות ימים מאשר שכן, באמת היינו אומרים שהרי זה כביטול השכירות [ראה תוספות], אבל כשהשכירות הבעלים למשאיל, אף אילו היה משכירה לכל ימי השאלה לא היה בזה משום ביטול השאלה, כיון שנוטל הוא שכן, ראה שם היטב.

ב. עוד כתב רש"י, שאילו היתה מתה הבהמה כשהיא במצב של שכירות שניה אצל ראובן [קודם שהשאילה שוב לבעלים], כי אז "היה ראובן פטור בשבועה, ושמעון משלם לו פרה אחת ששאל ממנו והוא חייב באונסים, ופרה אחרת לעשות אצלו עשרה ימים להשלים המאה [שהשכיר שמעון לראובן בפעם הראשונה]", ולא כתב רש"י שצריך שמעון הבעלים לתת לראובן פרה להשלים את שמונים הימים.

וצריך ביאור: הרי כשחזר שמעון ושאלה מראובן לשבעים יום, מבואר בגמרא ששמעון צריך לתת לראובן פרה להשלים את שמונים

אחת היא.

ושתי פרות אלו חלוקות בדינן: חדא פרה דשאלה קני ליה השוכר לנמרי, ואילו חדא פרה דשכירות עבד בה השוכר עשרים ימי שכירותיה, ומיהדר ליה למרה [מסיים הוא בה את עשרים הימים הנותרים ששכר ולא השאיל לבעלים, ומשיסיים יחזירנה לבעלים].

אמר רבי ירמיה:

א. **פעמים שניהם** — הנזכרים במשנתנו, היינו: השוכר שהשאיל לחבירו, וחבירו ששאל ממנו — מתחייבים בקרבן הטאת עולה ויורדת [קרבן "שבועת ביטוי" על שבועת שקר שנשבעו.

ב. **פעמים ששניהם מתחייבים בקרבן "אשם** לז-א גזילות" [קרבן "שבועת הפקדון" על שבועתם].⁽¹⁾

ג. **פעמים שהשוכר מתחייב בהטאת, ואילו**

ישלמו — משום שאלתם — אלא פרה אחת, ותעמוד במקום הראשונה תחת שתי השאלות כאחד; ועוד פרה נוספת ישלמו הבעלים לשוכר שישתמש בה עשרים יום! (8)

אמר ליה רבינא לרב אחא מדיפתי:

ומי איתא לפרה בעינא [וכי הפרה בעין היא] **דנימא ליה הכי** [שיהיה יכול לומר לו כן]!?

מר בר רב אשי אמר:

אכן אין לו לשוכר עליהן דבעלים אלא שתי פרות:

חדא פרה דשאלה, פרה אחת בלבד משלמים הם מחמת השאלה הכפולה, וחדא פרה דשכירות משום השכירות שהם חייבים לשוכר!

כי שום שאלה אחת היא, ושום שכירות

1. כתב רש"י בד"ה שניהם באשם: "אם נשבעו לשקר והיו נשכרים בשבועתם להקל פרעון מעליהם כפירת ממון היא זו, וקרבן שבועה שלהם, אשם איל בן שתי שנים וכו' והוא אשם גזילות", משמע מדברי רש"י, שחיוב "אשם גזילות" ["שבועת הפקדון"] הוא באופן שעל ידי שבועתם נפטרים הם מחיוב ממון, וכגון בשומרים, שבלי שבועתם חייבים הם ממון, ועל ידי שבועתם בבית דין הם נפטרים; אבל באמת אין הדבר כן, אלא כל מי שחייב לחבירו ממון, ונשבע לו שאינו חייב לו, הרי הוא חייב ב"אשם גזילות", ואין צריך שיהא נשכר בשבועתו, אלא שיכפור ממון בשבועתו בלבד, ולשון רש"י צריך תלמוד.

[הובא בהערות לעיל], שטעם החיוב לשוכר הוא משום שהוא קונה את הפרה, ובהכרח צריך לומר לכאורה שהוא זוכה ב"קניני שמירה" כמו ב"קניני גזילה", וכמו שנתבאר בהערה לעיל; ואם כן כאן שהבעלים הם אלו שחייבים לשוכר, למה לא ימחלו לו על חיובי השמירה, ושוב אינו "שומר" ואינו זוכה ב"קניני שמירה", וראה מה שכתב בזה.

8. כתב הריטב"א: פירוש, שאף על פי שנתחייב לו פעמים הרבה, באחריות אונסיה של פרה, אין כל החיובים אלא לשלם דמי פרה אחת, וכשם שאילו היתה בעין היתה חוזרת פרה אחת בלבד, וייפטר, אף עכשיו יחזיר את דמיה, וייפטר מכל חיובי השאלה.